

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יר"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד' קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 209

מסכת עבודה זרה ע"ג-ע"ו הוריות ב'-ד'

בס"ד, כ"ג אייר תשס"ג

השבוע בגליון

שיעור על ידי נוכרי?
כלי ששימושו חד פעמי, נחשב כקליפה של המאכל
האלומיניום - מותכת או...
מדוע מותר לשתות מים בפסח?
מצווה לשמוע דברי חכמים

המותר להשתמש בכלי שאין אפשרות לטובלו?
הכוס שהושלכה מבעד לחלון הרכבת
מדוע אין צורך להטביל קופסאות שימורים

כלים סיניים, בולעים טעם של טשולנט?
הבדיקה שערך הרדב"ז בכלי "ציני"
בדיקת כלי "אמאיל" על ידי חמאה ונפט
גדריה של מצוות טבילת כלים
הכלי יוצא מטומאת הנכרי ונכנס לקדושת ישראל

דבר העורך

כוחו של דף גמרא

לאחר חג הפסח, התקיים הכינוס השנתי, השני במספר, של רבני בית המדרש "מאורות הדף היומי" בביהמ"ד סוכטשוב, לרגל סיום סדר נויקין והערכות לקראת סדר קדשים. מגידי השיעורים, שבעים וחמשה במספר, כ"י, החליפו ביניהם חוויות מפעילותם היומיות, וממפגשיהם המרתקים עם הקהל המגוון.

בין מגידי השיעורים בלט הרב ליפא פלמן שליט"א, כשביפו סיפור מפעים ומרגש, הנושא בחובו מסר בולט, פשוט וקולע - כוחו של דף הגמרא. מגידי השיעורים כה התרשמו מן המעשה, עד ששמנו וגמרנו ביניהם כי יש לפרסמו לרבים בטור זה, והרי הוא לפניכם. לפני כשלוש שנים, סיפר הרב ליפא פלמן, מסרתי שיעור במסגרת "הדף היומי" באחד מבתי הכנסת בבני ברק. ערב אחד נכנס משה, אחד מן המשתתפים הקבועים בשיעור לבית הכנסת, כמנהגו, כשבקבוצתו צעדה רעמת תלתלים ובחור מגודל מתחתיה.

הוא היה שיפוצניק, ראו את זה עליו. - כבוד הרב, הבחור הזה הוא השיפוצניק שלי, והוא רוצה לדעת מה זו גמרא. האם הוא יכול להשתתף בשיעור?

ודאי, ודאי, מה זאת אומרת. איזו שאלה. בזמן הקצר שנותר עד לתחילת השיעור, סח לי משה, "בימים האחרונים הבחור הזה עוסק בביתו בעבודות שיפוצים. היום בעת שבקשתי ממנו לסיים את יום העבודה - אתה יודע, כבוד הרב, לא כל אחד משאירים לבד בבית... - הוא התמרמר. עוד חצי שעה, הוא ביקש. רק תן לי לגמור את ההרכבה של השיברים. הבחורתי לו שאעשה זאת במקומו ובלבד שינתיני לפנאי ויתן לי ללכת.

מהו לחון גברה סקרנותו, והוא תמה, לאן אתה כל כך ממהר?" לכינוס כל שהוא, עניתי לו. כינוס? מה אתה מנכ"ל? לא נותרה לי ברירה והסברתי לו שאני לומד גמרא במסגרת "הדף היומי", ואת אשר יגורתי בא.

"מה זה הדף היומי?"

"גמרא? זה לא קשור לקבלה?"

"כמה חומר צריך ללמוד כדי לקבל תואר?" אתה יודע מה, אמרתי לו, במקום לשאול כל כך הרבה, בא תראה במה מדובר. הוא הסכים, והנה הוא פה, כבוד הרב, להיווכח מה זו גמרא.

השעה שבע. משתתפי השיעור ישבו סביב השולחן הארוך, והשיעור החל. באותה תקופה למדנו את הפרק הראשון במסכת שבת, ועסקנו בסוגיות אודות טומאה וטהרה.

לעילוי נשמת

הר"ר יעקב יהודה הרטמן ז"ל ב"ר חיים ז"ל נהרג כ"ט אייר תש"ח ומרת חנה בינה הרטמן ע"ה ב"ר חיים ז"ל נסתפה בשואה כ"ד אייר תש"ח. ת.נ.צ.ב.ה. הונצחו ע"י ידידינו הר"ר יעקב יהודה שמואל (רובי) הרטמן ומשפ' שיחי - פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר ראובן גומבו ז"ל ב"ר צבי ז"ל נלב"ע כ"ה אייר תשנ"ה. ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר שמואל יצחק גומבו ומשפ' שיחי - ארה"ב

השיפוט ניק לא היה ביישן.

"כבוד הרב, מה זו טומאה?"

היתה זו השאלה הראשונה בסדרת השאלות ששצפו מפיו. הוא התעניין, התערב, גם ניסה לעזור פעם... ונהנה מאד. באותו יום התקדמנו שתי שורות בלבד בגמרא. כעשרים וחמש דקות מן השיעור בן מחצית השעה הוקדשו למתן תשובות על קושיות מיוחדות.

ציבור המשתתפים קיבל זאת בהבנה. השתוקקותו והתעניינותו עברו על גדותיו, והרגשנו מחויבות לסייע לאחינו, בן אומתנו, לצעוד את הפסיעה הרוחנית הראשונה בחייו, לתמוך בידו, לכוון את רגליו, לתפוס אותו טרם נפילה ולהראות לו את הכיוון. מעט ולאט, כפי שאומר הפתגם "גם רומא לא נבנתה ביום אחד".

סיימתי את השיעור, נפרדתי ממנו שלום, וידעתי, כמו שאר משתתפי השיעור, כי גם מחר נשנה בחברתו.

מיני אז, במשך מספר שבועות, צעד הבחור מידי יום ביומו משכונת מגוריו, באחת מפניותיה ה"רוחניות" של בני ברק, לעבר בית הכנסת, כדי להשתתף בשיעור "הדף היומי". הוא נהנה, השתתף, למד גם מתי לא להתערב, התאמץ, רכש מושגים כלליים, ו... הבין, כי דף הגמרא חולל בנפשו מהפכה.

ערב אחד, היה זה עם סיום אחד השיעורים, הוא פנה אלי ואמר: "כבוד הרב, אשמח להסיע את הרב ברכבי. יש לי שאלה קטנה."

לחודתי, התברר, שבמשך שנים התמחה מיוחדת בשיווק מכשירי רדיו-טייפ מיד שניה למכוניות, לא תמיד בהסכמת הדין הראשונה... הוא רצה לדעת כיצד עליו לנהוג במכשירים שנתרו ברשותו, מאחר שאינו זוכר מהיכן נטלם.

שאלה קטנה.

ירדתי מרכבו בזריזות, תוך שאני בודק פעם ופעמיים אם ארנקי נותר על היכנו.

לבקשתי, קישרתי אותו עם רבנים, שהעניקו לו הכוונה והורוהו את הדרך אשר יעשה. זו היתה הפעם האחרונה שראיתי במסגרת השיעור. הוא נרשם למסגרת מתאימה, המיועדת לספק את צורכיהם ודרשותיהם של אנשים מוכשרים, החפצים להספיק הרבה בזמן קצר.

לפני חצי שנה, בסיומו של שיעור במסגרת "הדף היומי" הבחנתי באברך שעמד בפניה ושסימן לי, כי הוא מבקש לשוחח עמי.

כבוד הרב, אתה מכיר אותי?

נללנו זה בזרועותיו של זה. המילים נעתקו מפיו. "כבוד הרב", הוא אמר בהתרגשות, "אתה זוכר שלימדת אותי על טומאה ועל טהרה? היום אני לומד את הסוגיות הללו עם "ראשונים" ו"אחרונים"!"

דמעות חמות זלגו מעיניו. "שלושים שנה", הוא סיפר, "לא דרכתי בבית הכנסת. לא ידעתי מאומה. כלום. ונהנה, דף גמרא אחד, מתוך מדבש ויקר מזהב, שיקח אותי לחלוטין והעניק לי את חיי במתנה!"

כוחו של דף גמרא!!!

.....
המנונין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: תד. 471 בני ברק. טקס: 03-570-67-93

.....
בברכת התורה העורך

פנינים

דף עה/ב רש"י ד"ה "ולא פליגי"... לשון אבא מורי מנוחתו כבוד

אביו של רש"י

את פירושו לתורה פותח רש"י פותח בדברי רבי יצחק: "לא היה צריך להתחיל את התורה, אלא מהחודש הזה לכם" וכו'.
אגדה עממית עתיקה ביותר מספרת, כי אביו של רש"י היה עם הארץ. רצה רש"י לכבדו בפתיחת ספרו, ואמר לו: "אבא, שאל נא דבר מה ואכתבנו בשמך". פתח אביו ואמר לפי תומו: "למה פתח בבראשית?" נענה לו רש"י:

השימוש בכלים שאפשר לטעות בהם ולהכשל באיסור.

להלכה, יש להחמיר לגבי פסח בלבד. אולם, בשאר האיסורים נוהגים להקל בכלי שאינו בן יומו ולהגעילו (משנ"ב בשעה"צ שם ס"ק קצ"א, ועיי' ב"ערוך השולחן" יו"ד סי' קכ"א סעי' כ"ז ובסי' "הכשרות" ס"ק קל"ח מה שציין עוד).

דף עה/ב הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת

גדריה של מצוות טבילת כלים

גמרתנו העוסקת במצוות טבילת כלי אכילה שנרכשו מן הנוכרי, דורשת מצווה זו מן הפסוק (במדבר לא/כג) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהרו" - "הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת". כלומר, מן המילה הנוספת "וטהרו" דרשו חכמים, שיש לטהר את הכלי על ידי טבילתו במי מקווה. לדעת רוב הראשונים (רש"י עה/ב ד"ה "וזהו" ועוד), מדרשה זו למדו חכמים שמצוות טבילת כלים מן התורה היא. אך לדעת ראשונים אחרים (ריטב"א, ר"ן, מאירי ועוד) הרי היא מצווה מדרבנן, והדרשה אינה אלא אסמכתא בלבד [נעיי' במבוא לספר "טבילת כלים", אות ג].

הכלי יוצא מטומאת הנכרי ונכנס לקדושת ישראל: עיקרה של מצוות טבילת כלים היא, שיש לטבול כלי שיצא מבעלותו של הנוכרי ונכנס לבעלותו של היהודי, כפי שמצטטים רבים מן הראשונים את לשון התלמוד הירושלמי: "לפי שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל". על מהותה של מצוות טבילת כלים נוכל לעמוד על ידי בחינת ההבדל הבלתי מובן, לכאורה, בין טבילת כלים של ישראל שנטמאו, לבין טבילת כלים שנרכשו מגוי, כלהלן.

ההבדל בין כלי שנטמא לבין כלי שנרכש מגוי: מן התורה, כלים שנטמאו יש לטבול אותם ברביעית מים, ואין צורך במקווה המכיל ארבעים סאה מים. לעומת זאת, בגמרתנו נאמר, כי יש לטבול במקווה של ארבעים סאה כלים שנרכשו מנכרי. וזאת למה? מבארים הראשונים, כי הלכה זו היא "זוירת מלך", שכפי שגוי המבקש להתגייר ולעבור מאומה נוכרית לעם ישראל צריך לטבול במקווה מים בן ארבעים סאה, כך גם כלי העובר מבעלות נוכרי לבעלות של יהודי זקוק לטבילה במקווה מים בן ארבעים סאה (ריטב"א בשם רמב"ן).

שתי הגדרות לטבילת כלים: בספרי הפוסקים מצויות שתי התייחסויות שונות למצוות טבילת כלים. יש שהגדירה כגזירת הכתוב, שלא להשתמש בכלי שנקנה מנכרי טרם טבילתו, כפי שאין לאכול פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות ("רוקח" סי' תפ"א, "אור זרוע" פסקי ע"ז סי' רצ"ג, ועוד). לעומת זאת, לדעת אחרים, מצווה לטבול את הכלים הללו, אך המשתמש בהם טרם טבילתם אינו עובר על איסור (ראבי"ה פסחים סי' תס"ד והובא בהגהות מיימוניות הל' מאכלות אסורות פרק י"ז ס"ק ח'), ורבנן הם שגזרו שלא להשתמש בהם לפני טבילתם ("ביאור הלכה" סי' שכ"ג סעי' ז' ד"ה "מוותר").

המוותר להשתמש בכלי שאין אפשרות לטובלו? ההבדל בין שתי ההגדרות מניב השלכה הלכתית משמעותית ביותר, כפי שעולה מדברי ה"אבני נזר" זצ"ל (שו"ת או"ח סי' תי"ח אות י' - י"א): במקרה שאין אפשרות לטבול כלי שנרכש מן הנוכרי. אם התורה אסרה את השימוש בכלים שנרכשו מן הנוכרים עד שיטבולו, אין תקנה לכלי זה ואין להשתמש בו. אולם, אם התורה הורתה לקיים בכלי מצוות טבילת כלים, אך לא אסרה את השימוש בו לפני טבילתו, לא עבר בעל הכלי כל איסור מן התורה כאשר אין אפשרות לקיים את המצווה.

מוותר להשתמש בכלי של גוי: כלי הנמצא בבעלותו של נוכרי, אינו זקוק לטבילה ואין מניעה להשתמש בו, אם אינו טרף, כמובן. דין זה מבואר בגמרתנו, כי השואל כלי מנוכרי, או השוכר כלי מנוכרי, אינו צריך להטבילו טרם השימוש בו.

הכוס שהושלכה מבעד לחלון הרכבת: בעל "קצות השולחן" (ח"ח סי' קמ"ו) מספר, כי כאשר האדמו"ר הרשב"י מליובאוויטש זצ"ל נסע ברכבת, הוא רכש כוס מים מידי רוכל נוכרי באחת התחנות. לאחר מכן, החלה הרכבת לנסוע, והרבי שתה את המים והשליך את הכוס בעד החלון! זאת, כדי שלא יצטרך לטבול את הכוס. כלומר, על ידי מעשהו, הוא הוכיח כי לא היתה לו כל כוונה לרכוש את הכוס, כי אם את המים שבתוכה. הכוס נותרה, איפוא, בבעלותו של הרוכל הנוכרי, ומעולם לא חלה על האדמו"ר כל חובה לטבול אותה.

דף עה/ב הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת

מדוע אין צורך להטביל קופסאות שימורים שיוצרו על ידי נוכרי?

האם אי פעם בדקנו מדוע איננו טובלים את קופסאות השימורים המיוצרות על ידי נוכרים בחו"ל? הרי בסוגיות הגמרא שלפנינו נוכחנו לדעת, כי יהודי הרוכש כלי מן הנוכרי צריך לטבולו. אם כן, הרוכש קופסת שימורים שיוצרה בבית חרושת שבבעלותו של נכרי, העביר לבעלותו את הכלי, הלא הוא קופסת השימורים, ולכאורה, עליו לטבולו. ובכן, ראשית, אל ירוץ איש לעשות כן. בעל ה"שרידי אש" (שו"ת ח"יב סי' כ"ט) מעיד: "באמת, כבר הורגלו בני ישראל בכל הארצות לאכול הקונסרעווען [שימורים] בקופסאות, ולא נמצא מי שיערער על זה". בשורות הבאות נברר את שורש ההיתר.

תחילה נבהיר, כי הנידון אינו נסוב על יהודי הרוכש קופסת שימורים ומרוקן את תוכנה מיד עם פתיחתה. שכן, מתי יטבול יהודי זה את הכלי? לפני ריקונו - בלתי אפשרי לעשות כן. לאחר ריקונו - כבר אין צורך בכך. סוגיית השימוש בקופסת שימורים שנרכשה מנוכרי, מתחלקת, איפוא, לשני סוגי השימוש הבאים: א. שימוש

"אכן, קושיה גדולה היא. לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם..."

אגדה - מעשיה זו, מובאת על ידי הט"ו בספרו "דברי דוד" על פירוש רש"י לתורה, והוא דוחה אותה מכל וכל, תוך שהוא מציין כי בסוגייתנו רש"י מצטט פירוש בשם אביו, ומסכים לו נגד פירוש מורו!

אף החיד"א בספרו "נחל קדומים" כותב, כי מקור דברי רש"י ב"לוקט שמעוני" בשם רבי יצחק, ולשמועה זו אין כל בסיס.

דף עה/ב להגיעל יגיעל ללבן באור ילבן באור
כפרה והגעה בבני אדם

כה דרש מהר"א הלוי איטינגא, בעירו לבוב, בשנת תרמ"ט (שו"ת מהר"א הלוי ח"ב):

ארבע דרגות בהכשר כלים: תשמישו בצונן - ידיחנו, בחמין - יגעילנו, באור - ילבנו, וכלי חרס ישר.

כמן כן, יש ארבעה חילוקי כפרה (הנזכרים ביומא פ"א), זה כנגד זה. על מצוות "עשה", שצינן עצמו מלרץ לעבודת בוראו, די בהדחה, בתשובה - "מדיחין, והן טהורין". על מצוות "לא תעשה", שחימם גופו לרץ לדבר עבירה, יש צורך בהגעלה, שירעיד גופו בצום, כי על לאוין תשובה ויום הכיפורים בלבד מכפרים. אם גם אש התאווה בערה בו ועבר על כריתות ועל מיתות בית דין, אין לו כפרה אלא בליבון - בייסורים הממקרים גופו של אדם. ואילו עונן חילול ה' הוא כבליעה בכלי חרס - אין לו תקנה אלא בשבירה, מיתה בלבד מכפרת עליו (ראה שם, שלחבקה האמורה יש שורש ב"זוהר" בהעלותך קנ"א).

דף עה/ב כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש
טבילת אש...

בסמ"ק (ח"ב סוף מצווה קנ"ו) מופיעים הדברים הבאים:

פסק הראב"ה, כי משומד שחזר ליהדותו צריך להעביר תער על ראשו, וכן לטבול כגר. אמנם אין צורך בהטבילה תהיה ביום דוקא, אך הוא חייב בקבלת מצוות בפני שלושה.

אם המשומד לא הספיק לטבול, אלא הועלה על המוקד על קידוש השם, הועילה לו תשובתו אף שלא טבל, שכן, כמבואר בגמרא בסנהדרין (ל"טא), עיקר הטבילה באש היא, שנאמר (במדבר לא/פג) "כל אשר יבא באש... תעבירו באש, וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים". טבל הלה, איפוא, באש...

דף עה/ב מגעילן ומטבילן והן טהורין
טבילת כלים בערב פסח

מנהג מעניין נפוץ היה בקהילות ישראל: לאחר שהגעילו את כלי החמץ והכשירים לפסח, טבלו אותם! (הובא ב"אור זרוע", בראב"ה, בראב"ן ועוד).

מה פשרו של מנהג זה? הרי לא היו אלו כלי גויים כלל?

נראה, שטבילה זו באה זכר למקדש, כאשר טבלו וטיהרו את הכלים לפני החג עבור קרבנות הרגל. זכר לטבילת הטהרות זו, ומתוך השתוקקות עצומה לבניין בית המקדש, טבלו היהודים את כליהם בערב פסח ("יסדר יעקב").

דף ע"א קא פליט נותר דחטאת
הגעלה כל יום במשך ארבעים שנה

הגאון מטשעבין זצ"ל, מקשה, מדוע אחר מתן תורה לא הגעילו בני ישראל את כליהם, הרי כליהם בלעו איסורים שונים לפני כן?

ותשובתו: הם לא הוצרכו להגעלה מיוחדת, שכן, בין כך ובין כך הם הגעילו כליהם בכל יום במשך ארבעים שנות שהותם במדבר! זאת, עקב הציון שלא להותיר כלום מן המן עד בוקר. הוזקקו, איפוא, להגעיל את הכלים מידי יום בימו משום בליעת הנותר שבדפנות... (ספר הזכרון "זרע ברך").

חד-פעמי בקופסה, היינו, פתיחתה ללא ריקונה, והשארת השימורים בה עד שיאכלום.
ב. שימוש חוזר בקופסת השימורים למאכלים אחרים, או אף לבישול, כפי שנוהגים רבים לבשל ביצים בקופסת שימורים.

כלי ששימושו חד פעמי נחשב כקליפה של המאכל: לגבי שימוש חד-פעמי בקופסת השימורים כתב המהר"ל דיסקין זצ"ל (שו"ת קו"א אות קל"ו), כי הדבר נחשב כ"שם ואל תעשה" ואין כל איסור בדבר. כלומר, היהודי הרי אינו פועל מאומה בכלי זה. השימורים הוכנסו לתוכו על ידי בעל המפעל, והוא אינו אלא מוציאם מן הכלי (ע"ע "שרידי אש" שם, אות ג'). ואילו הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' מ') מבאר, כי כלי שיעודו לשימוש חד-פעמי, אינו נחשב ככלי אלא כקליפה של המאכל שעליו הוא שומר (עיי"ש שהוכיח זאת).

פותח קופסת השימורים, הוא המקנה לה שם "כלי": הנידון המרכזי הוא, איפוא, השימוש החוזר ונשנה בקופסת השימורים. ההיתר הרווח בין הפוסקים להשתמש בה ללא טבילה, מתבסס על ההלכה הקובעת ("ושלחן ערוך" יו"ד סי' ק"ב סעי' י'), כי יהודי הרוכש מתכת גולמית מן הנוכרי ומייצר ממנה כלים, אינו צריך להטבילם, משום שהכלים נוצרו ברשות היהודי ומעולם לא היו של הנוכרי. מעתה, מבארים הפוסקים, הרי קופסת שימורים סגורה וחתומה אינה נחשבת כלי, שהרי אין ניתן להשתמש בה למאום. נמצא, שהיהודי שפתח את הקופסה ייצר את הכלי במו ידיו, ולפיכך, אין צריך להטבילו, שהרי בתור "כלי" מעולם לא היתה הקופסה שייכת לנוכרי. אומנם, טרם סגירתה במפעל היא היתה פתוחה והיה עליה שם "כלי", אך עם חתימתה ונעילתה, בטל ממנה שם "כלי" עד פתיחתה מחדש על ידי היהודי (עיי"ש שו"ת "צנץ אליעזר" ח"ח סי' כ"ו).

דף עה/ב כלי מתכות אמורים בפרשה

האלומיניום - מתכת או...

ציוותנו התורה לטבול כלים שנרכשו מנכרי. מהם הכלים הטעונים טבילה? בפסוק מפורטים ששה סוגי מתכות אשר כלים העשויים מהם טעונים טבילה בהעברתם לבעלות היהודי (במדבר לא/כח): "אך את הזהב ואת הכסף, את הנחשת, את הברזל, את הבדיל ואת העופרת". בסוגייתנו מבואר, כי כלי חרס, כלי עץ וכלי אבן אינם צריכים טבילה, אך כלי זכוכית זקוקים לטבילה. לדעת רוב הפוסקים, אף אם מצוות טבילת כלים מן התורה היא, אין טבילת כלי זכוכית אלא מדרבנן, עקב דמיונם למתכות, מאחר שהן את הזכוכית והן את המתכת ניתן להתניח באש ולחזור ולייצר כלים חדשים מהם (עיי"ש מבואר לספר "טבילת כלים" אות ה'). בעל ה"תפארת ישראל" (בהקדמה לסדר טהרות קונטרס "יבבש דעת" אות מ"ד) מציין, כי אף על פי שמדברי הגאון מוילנא זצ"ל עולה, לכאורה, כי ששת מיני המתכות שהזכירה התורה כלעיל, הם בלבד כלולים בדיניה, נראה שאין כוונתו כן, אלא כל חומר שניתן לרוקעו בפטיש, נכלל ברשימת התורה.

לפני כמאה וחמישים שנה התגלה כי ניתן לייצר כלים ממתכת קלה, רכה ונוחה לעיבוד, הלא היא ה"אלומיניום". תחילה לא ייחסו חשיבות רבה לתגלית, אך במהלך השנים כאשר נפוץ השימוש בה, נדרשו פוסקים רבים לחוות את דעתם בדבר, אודות הצורך בטבילת כלים העשויים מאלומיניום, שהרי מתכת זו לא נמנתה בתורה, וכן התבקשו הפוסקים להכריע, אם כלי אלומיניום מקבל טומאה כשאר כלי המתכות, וממילא - אינו חוצץ בפני הטומאה [נידון זה אקטואלי גם בזמנינו לגבי טומאת כהנים].

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' קס"ד), דן אם אלומיניום מקבל טומאה ומוכיח שששת מיני המתכות שפורטו בתורה, הם בלבד הנכללים בדיניה. שהנה, הזכוכית דומה בתכונותיה למתכת, כאמור, ובכל זאת קובעת הגמרא (שבת ט"א), כי זכוכית אינה מקבלת טומאה מן התורה.

הגר"י קמינצקי זצ"ל (במכתב אל הגר"צ כהן שליט"א מחבר הספר "טבילת כלים", פרק י"א אות קמ"ב) מפלפל רבות בשאלה אם יש לטבול כלי אלומיניום, ומציין, כי מכל מקום, לכל הדעות יש לטבולם. שכן, לאחר שחכמים תקנו חובת טבילה של כלי זכוכית, מחמת דמיונם לכלי המתכות המפורטים בתורה, ודאי שיש לנהוג כן בכלי העשוי מן המתכת הקרויה "אלומיניום", הדומה לכלי המתכות המפורטים בתורה.

דף ע"א ליתני נמי חמץ בפסח

מדוע מותר לשותות מים בפסח?

במשא ומתן שבסוגייתנו מזכירה הגמרא את הלכות חמץ בפסח, ולדעת חלק מן הראשונים (עיי"ש רש"י ד"ה "תרתין", רא"ש סי' ל', ותוס' ד"ה "אי נמי") בגמרתנו מבואר כלל יסודי ביותר בהלכות חמץ בפסח, כלהלן.

כידוע, כל איסורי אכילה שהתערבו במאכלים מותרים, בטלים בהם, אם ברוב רגיל, אם בשישים. אולם, חמץ, קטן ככל שיהא, שהתערב בפסח במאכל היתר, אינו בטל לעולם, והתערובת כולה אסורה באכילה, וכן נפסק להלכה ("טור" ו"שולחן ערוך" או"ח סי' תמ"ז סעי' ט'). אלא, שנחלקו הראשונים אם תערובת זו אסורה אף בהנאה (הרמב"ן והראב"ד - הובא ברא"ש ובר"ן - מקילים בכך, אך הרי"ף הרא"ש, הגהות מיימוניות בשם רש"י ועוד, מחמירים).

הלכה זו, שחמץ בפסח אפילו באלף לא בטיל, תקנת חכמים היא. הרא"ש (שם) מבאר, כי מאחר שחכמים חששו שהאדם המורגל באכילת החמץ כל השנה עלול להכשל בו

הדף היומי

ע"ז ע"ג-ע"ו הוריות ב'-ד'

כ"ג-כ"ט אייר

בפסח, הם תקנו הלכה זו. [הרמב"ם הל' מאכלות אסורות פרק ט"ו הל' ט'] מוסיף טעם אחר, שהחמץ הרי מותר באכילה לאחר הפסח והוא "דבר שיש לו מתיירס". לדעת רבים מן הפוסקים, כלל זה אינו תקף כי אם לגבי חמץ שהתערב בחג הפסח עצמו ולא בחמץ שהתערב במאכל אחר טרם חג הפסח [וכן נוקטים להלכה בתערובת לח בלח "שולחן ערוך" או"ח סי' תמ"ז סעי' ד' וברמ"א]. תקנת חכמים זו עוררה שאלה הלכתית המקיפה את כל רחבי תבל: מדוע בפסח מותר לשתות מי מעיינות ומי בארות המצויים במקומות מיושבים, הרי בני אדם העוברים ליד מי המעיין או על שפת הבאר, נוהגים להשליך שיירי מזון למים, ביניהם חמץ גמור, והחמץ שוהה במים זמן רב, נכבש בהם ומתערב בהם וכל המים נאסרים! לכאורה, על כל יהודי מוטל להכין מאגר מים בביתו לסיפוק צרכיו לכל ימי הפסח, כפי שבימינו יש המחמירים לנהוג כן.

גדולי הדורות ישבו על מדוכה זו, והוציאו מתחת קולמוסיהם מספר נימוקים להתרת הדבר. היו שכתבו, כי תקנת חכמים לא התייחסה כי אם לחמץ של ישראל, שהוא בלבד אינו בטל לעולם. אולם, חמץ של נוכרי מתבטל גם מתבטל בתערובת (ישע"ר אפרים, הובא ב"שערי תשובה" סי' תס"ז ס"ק ל'), ומאחר שבדרך כלל הגויים אוכלים חמץ בפסח ולא היהודים, אין לחשוש לחמץ של יהודי שהתערב במים. אולם, רוב הפוסקים חולקים על הסבר זה ("פרי מגדים" סי' תמ"ח ס"ק א' ועוד, ועיי' "פסקי תשובות" סי' תמ"ז ס"ק א'), מה גם, שאין בו כדי להניח את הדעת לגבי איזורים שלצערנו, יהודים אוכלים חמץ בהם.

פוסקים אחרים מבארים, כי חז"ל תקנו הלכה זו לגבי חמץ שעלול להעביר את טעמו למאכל שבו הוא התערב. אולם, החמץ שנפל לתוך מעיין, נהר, ים או מאגר מים גדול, אין לו כל השפעה על טעם המים, ולפיכך הוא בטל. כן היו מן הפוסקים שנימקו זאת בכך שמי המעיינות נחשבים כמחוברים לקרקע מבחינה הלכתית, ודבר המחובר לקרקע אינו נאסר על ידי תערובת חמץ.

עקב טעמים אלו ועוד רבים אחרים, התירו הפוסקים לשתות בפסח מים, שמקורם במאגרים שיד אדם יכולה להגיע אליהם (עיי' בספר "פסקי תשובות" סי' תס"ז ס"ק י"ד). עם זאת, בעבר היה צורך לסנן היטב את מי השתיה כדי לוודא שאין בהם משהוא שבמשהוא של חמץ בעין [נגריר החמץ בעצמו], שאותו בוודאי אסור לבלוע, אך בימינו, המים מגיעים לבתים כשהם מסוננים היטב. בכל זאת, יש המחמירים להניח מסננים על ברי המים.

הוריות דף ב/ב וקא טעי במצוה לשמוע דברי חכמים

מצווה לשמוע דברי חכמים

בסוגייתנו מבואר, שחכם שהגיע להוראה ונוכח בפסק הלכה של הסנהדרין הסותר את דברי התורה, אסור לו לנהוג כדבריהם, ואם עשה כן, הרי שטעה בהבנת מצוות התורה "לשמוע דברי חכמים", שהרי לא נאמרה מצווה זו כדי לעבור איסורים על ידה.

לצד גמרתנו מציגים המפרשים את דרשת ה"ספרי" על הפסוק (דברים יז) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" - "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין". משמע, כי בכל מקרה יש לציית לדברי הסנהדרין, גם כאשר לשמוע נדמה כי הם טעו לחלוטין בדבריהם.

בעל ה"באר שבע" (בסוגייתנו) מחלק בין המקרה בו עוסקת סוגייתנו לבין המקרה שבו עוסק ה"ספרי". סוגייתנו, הוא אומר, עוסקת בחכם שנוכח בפסיקת חברי הסנהדרין הסותרת הלכה מפורשת באופן מובהק. לעומת זאת, ה"ספרי" עוסק בתלמיד חכם שדברי הסנהדרין אינם נראים לו מסבירה בלבד. במקרה זה עליו לקבל את דבריהם ללא עוררין.

אולם, לדעת הראשונים אין כל מחלוקת בין סוגייתנו לספרי. הרמב"ן (ספר המצוות שורש א') והר"ן (בחי' סנהדרין צט"א) כתבו, כי סוגייתנו וה"ספרי" עוסקים בשני מקרים שונים. גמרתנו מתייחסת לחכם, ששמע בשם הסנהדרין הוראה הנראית לו כשגויה. על חכם זה לעלות לירושלים ולשטוח את טענותיו לפניהם, ועד שהוא עושה כן, עליו להחמיר ולא לנהוג כדבריהם, שמא טעו. אולם, אם לאחר שפרס בפניהם את נימוקיו והוכחותיו לא התקבלה דעתו, חובה עליו לציית להם, ועל מקרה זה נסובים דברי ה"ספרי": "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין".

יש מהאחרונים שביקשו לחדש, כי חובת הציות לסנהדרין אינה אלא שלא להקל מדבריהם, אך מותר לאדם להחמיר על עצמו במקום שהסנהדרין הקלו. לפיכך, קובעת סוגייתנו, כי חכם שלדעתו פסק הלכה מקל של הסנהדרין אינו נכון, עליו להחמיר על עצמו. ואילו ה"ספרי" קבע, כי כאשר תלמיד חכם סובר כי פסק הלכה שבו החמירו הסנהדרין שגוי הוא, אינו רשאי שלא לציית לדבריהם.

אולם, סברתם נדחית מדברי הראשונים שפירשו, כי אסור להורות לחומרא מדברי הסנהדרין, וכהוראת הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז הל' כ"ב), שהאוסר שמן של נוכרים שחז"ל התירוהו, חוטא לאלוקיו "מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו" (עיי' שו"ת "יביע אומר" ח"ו יו"ד סי' ז').

הוריות דף ד/ב עד שיהיו כולן ראויין להוראה
רוצה בקמץ ורוצה בפתח
חז"ל אמרו (עבודה זרה יט"ב), כי מי שלא הגיע להוראה ומורה, ומי שהגיע להוראה ואינו מורה, הרי הם כרוצחים.
הגרי"א זצ"ל רמז זאת בדברי התורה "לא תרצח". שהנה, את האות "צדיק" ניתן לנקד בשני אופנים: בקמץ - לא תרצח, ובפתח - לא תרצח [הן תלויות בקריאה, אם היא בטעם עליון או בטעם תחתון, כידוע]. לאמר: יש רציחה שהיא בקמץ, במה שקמץ פיו ולא הורה, היינו, תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. ויש רציחה שהיא בפתח, שפתח פיו והורה למרות שהיה ראוי לו לאותו תלמיד לקמוץ פיו ולא להורות. שניהם רוצחים הם... ("קול אליהו").

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי אור יהודה

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף היומי

בביהכ"נ "משכן האבות"

רח' כצלסון 19

בשעה 20:10 - 21:00

ע"י מגיד שיעור

מרבני בית מדרשנו

הציבור מוזמן

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים דוד גרינוולד** ז"ל

ב"ר יצחק מנחם ז"ל נלב"ע כ' אייר תשנ"ב

ת.נ.צ.ב.ה

הונצח ע"י ידידיו הר"ר **נח גרינוולד** כוכב יאיר

והר"ר **יעקב גרינוולד** קרית קרניצי

לעילוי נשמת

הר"ר **דוד גרינוולד** ז"ל

ב"ר יצחק ומרים גרינוולד הי"ד

נלב"ע כ"ז אייר תשנ"א

ת.נ.צ.ב.ה

הונצח ע"י אשתו וילדיו בא"י

לעילוי נשמת

הר"ר **גרשון** ב"ר בצלאל ז"ל

הר"ר **יהודה** ב"ר אליהו ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה

הונצחו ע"י משפחותיהם

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה (לונדון): יחזקאל אברט 0475-263759
ספר: שמואל סאהר 07976402928
קנדה מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לסק 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182-3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרניק 011-30513955
נצואלת: הר"ר טעדיה שוקרון 0058212) 552-66-25
מכסיטן: הרב שאול מלאה 0052555) 251-02-46
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין
טל. 03-6160657

כתובת המערכת: רח' הרב וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243
למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il